

İLKELER VE GELİŞMİŞ EKONOMİ SİSTEMLERİ

Dr. Ergin KORUR

Daha onsekizinci yüzyılın ortalarına kadar dünya ekonomisi geniş olarak tarıma bağlı idi. Dünya nüfusunun büyük çoğunluğu köylerde yaşıyor ve geçimini tarımdan sağlıyordu. Ancak buhar gücünün makinelere uygulanması, bu makineler sayesinde kurulan endüstrinin şehirselleşmesi etrafında gelişmesi ve köylerden buralara olan akın yüzünden durum geniş ölçüde değişmiş, basit köy ekonomisinden karmaşık şehir ekonomisine geçmiştir. Bu geçiş bugün bile devam etmekte, ancak hızı ülkeden ülkeye değişmektedir. Endüstrileşmeye en erken başla-

yan ülke 1760'tan başlayarak buhar gücünü dokuma sanayiine uygulayan İngiltere olmuştur. 1860'a doğru ise İngiltere artık köy ekonomisinden şehir ekonomisine geçmiş bulunuyordu. İngiltere'yi Belçika, Fransa, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri izlemiştir. Yirminci yüzyılın başlarında ise Kuzey Avrupa, İtalya, Rusya ve Japonya endüstrileşme dönemecini aşmaya başlamışlardır. Bu ülkelere 1950'den sonra Çin ve Hindistan da katılmıştır. Cipolla'dan aldığımız aşağıdaki tablo belirttiğimiz ülkelerde tarımla uğraşan nüfusun endüstrileşme ile birlikte nasıl hızla azaldığını göstermektedir:

TARIMLA UĞRAŞAN KÖYLÜ NÜFUS (Yüzde Olarak)			
	1850	1900	1950
İNGİLTERE	22	9	5
BELÇİKA	50	27	12
ABD	65	38	13
İSVEÇ	65	54	21
ALMANYA	?	35	24
DANİMARKA	49	47	25
FRANSA	52	42	30
İTALYA	?	60	42
JAPONYA	?	71	48
RUSYA	90	85	56
POLONYA	82	77	57
ÇİN	?	?	70
HİNDİSTAN	?	?	74
DÜNYA ORTALAMASI	?	70	60

Aynı kaynak Türkiye'de tarımla uğraşan nüfus nisbetini 1950 için yüzde 85 olarak göstermektedir. Buna karşı Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verdiği rakamlara göre Türkiye'de köylü nüfusun nisbeti 1970 sayımında yüzde 61'e, 1975 sayımında ise yüzde 58'e düşmüş bulunmakta idi. Bu eğilim devam ederse ülkemizde on onbeş sene

sonra şehirli nüfus sayısının köylü nüfusu geçeceği ve bir hayli gecikme ile de olsa endüstrileşme dönemecini aşmakta olduğumuz sonucunu çıkarabiliriz.

Şehirlere akında çalışma ve iş bulma imkânları yanında, şehirde yaşamının getirdiği birçok

rahatlıklar da çekici bir etki yapmaktadır. Eğer şu anda ülkemizin bir şehrinde oturuyorsak, kendimizi belki de dünyanın en mutlu insanları olarak hissediyor ve bir köyde oturmadığımızı seviniyoruz. Öyle ya, elektrik ışığının odamızı aydınlatması için çit diye düğmeye basmak yeter! Su mu istiyorsunuz çevirin musluğu şarr diye aksın, yemeğinizi mi ısıtacaksınız çakın kibriti havagazı bume diye yansın, eğlence mi istiyorsunuz trak diye çevirin televizyonun düğmesini, ısınmak mı istiyorsunuz yakın kalorifer kazanını! Yiyecek içecek için de kayılganmayın, çünkü belki oturduğunuz apartmanın altında veya yakınında bakkal, kasap, manav hatta süpermarket vardır! Halbuki ülkemizdeki köylülerin büyük kısmı biz şehirlilerin bu nimetlerinden yararlanamıyorlar. Elektrik yok, güneş batınca ortalık karanlığa gömülüyor, sularını kuyudan çekiyorlar, televizyon yerine olsa olsa transistörlü radyo var, üstelik ekinlerini ekmek, sürülerini gütmek, kısacası ekmeleklerini taştan çıkarmak zorundalar.

Dış görünüşe bakarsak şehir ekonomi sisteminin köy ekonomi sistemine üstün; şehirlinin mutlu, köylünün mutsuz olduğu düşüncesine kapılabiliriz. Evet, dışarıdan şehir hayatı çok çekici geliyor. Öyle olmasa her yıl binlerce köylü şehirde yerleşmeye gelir miydi? Ancak vardığımız hükümde acele etmemeli ve kendimize şu soruyu sormalıyız: Acaba şehir ekonomisi sistemi gerçekten köy ekonomisi sistemine üstün müdür ve şehir ekonomisini her ne bahasına olursa olsun geliştirmekte devam edebilir miyiz? Aslında şehir ekonomi sisteminin sağladığı rahatlık ve kolaylıklara karşılık birtakım bünye zayıflıkları vardır. Sistem en küçük bir aksaklıkta bozulan çok duyarlı bir dengeye dayanmakta ve şehirliyi tamamıyla dışa bağımlı kılmaktadır. Bunu her geçen gün acı şekilde anlıyoruz. Meselâ enerji sıkıntısı yüzünden birden programlanmış veya çok defa programlanmamış şekilde elektriklerimiz kesiliyor. O zaman haydi ışığa, televizyona, buz dolabına hatta musluk suyu ile kalorifere paydos, çünkü basınçlı su basan elektrikli pompalar durdu ve kalorifer motoru devridaim yapmıyor! Şehre barajdan su taşıyan boruda bir ârıza, bir tâmirat oldu mu şehir günlerce susuz kalıyor, hattâ tamirden sonra da musluklardan uzun süre çamurda eritilmiş katran macununa benzeyen lâğım kokulu bir sıvı akıyor. Havagazı fabrikası yakıt kıtlığı veya diğer bir sebepten yeterli basınç veremedi mi havagazı musluğundan gaz yerine hava geliyor. Dükkânlar ayağınızın altında ama size: "Ücret ve fiat uyuşmazlığı henüz giderilemedi. Et yok, süt yok, tereyağı, margarin yok v.s.." dedikleri zaman ne yapabili-

yorsunuz? Bunu soruyorum, çünkü bunlar her gün şehirlinin başına geliyor da ondan! Üstelik şehirlî gelişmiş ekonomisinin bedelini sağlığı ile ödüyor. Boğucu linyit, egzoz ve fabrika dumanları, kaldırılamayıp her tarafta biriken binlerce ton çöp, gitgide artan trafik tıkanıklık ve kazaları, gürültü ve patırdı her halde şehirlinin canına can katmamaktadır!

Şehir ekonomisinin yukarıda belirttiğim zaafalarına karşı köy ekonomisinin avantajları göze çarpmaktadır: Evet köy ekonomisi ilkel, üretim ve yaşayış biçimleri açısından ilk çağlardan beri pek değişmemiştir, ama kolay kolay dengesi bozulmayan, kendi kendine yeterli bir ekonomi modelidir. Kendi kendini ayakta tutabilecek imkânlarla sahiptir. Bir çift inek, birkaç tavuk, bir küçük kuyu, bir iki karış tarla veya bostan aslında kendine yeterliği sağlayan baha biçilmez ekonomik bir servettir. Özellikle savaş zamanlarında köy ekonomisinin şehir ekonomisi karşısındaki kuvveti daha iyi belirlemektedir. İkinci Dünya Savaşı sonlarında Almanya'daki şehirler müttefiklerin devamlı bombardımanları sonucunda tahrip edilmiş, ulaşım yolları kesilmiş, yiyeceksiz kalan şehir halkı açlık ve kötü beslenmeden son derece zayıf ve hasta düşmüştü. Halbuki köylerde daima biraz ekmek, et, yağ, süt, yumurta bulmak imkânı vardı. Bir Alman yazarı Dresden'de açlıktan ölmek üzere iken nasıl civardaki bir köye sığınarak inekleri sağma ve ahırını temizleme karşılığında köylülerce doyurulduğunu anlatır. Bu olayın benzeri daha sonraki uzakdoğu savaşlarında da görülmüş, bombardımanlar köy ekonomisi üzerinde fazla etkili olamamıştır.

Bu sistemleri daha iyi karşılaştırabilmek için isterseniz normal insanla bitkisel hayat süren insanı ele alalım: Görünüşte her ikisi de yaşiyor ama nasıl? Normal insan kendi kendine soluk alıyor, yiyip içiyor; bitkisel hayat yaşayan insan ise bir taraftan akciğer makinesine bağlanmış, diğer taraftan kendisine damardan glikoz, burundan gıda aktılıyor. Bütün hayatı araç ve makinelere bağlı. Bunlarda en küçük bir ârıza olursa, hayatı tehlikeye giriyor. İşte şehir ekonomisinin durumu bundan pek farklı değildir. Şehirlî ise hayatı kendi kendine sürdürmeyi sağlayan pek çok usul ve hüneleri unutmuş, şehirleşmenin bedelini ağır şekilde ödemiş ve ödemekte olan bir kimsedir. Daha kötüsü, gitgide artan tüketimini karşılayabilmek için çevresindeki canlıları da garip bir asalak haline sokmaktadır. Örnek olarak tavuğa yaptıklarını göstereyim: Şehirlî tavukları bile makineleştirmiş, büyük

tavuk çiftliklerinde yüzbinlercesini bir arada yetiştirmeye başlamıştır. Cıvcıvler kuluçka makinesinden çıkmakta, otomatik besleme makinesiyle gagalarının ucuna kadar getirilen sunnî tavuk yemi ile beslenmektedir. Bunlar muhakkak yararlı tesislerdir, ama meselâ kuluçka makinesinin cereyanı kesilir veya piyasada sunnî tavuk yemi bulunamazsa, bu makine tavuk ve cıvcıvlerinin binlercesi bir anda ölür ve bu maalesef olmuştur. Halbuki gerçek köy tavuğunun böyle bir derdi yoktur, elektriksiz de kuluçkaya yatar ve en kötü halde çayırdâ gagalayacak bir iki yem tanesi bulabilir!

Öyleyse ne yapmamız gerekir? Tabii ki tarihi bir sinema filmi gibi tersine çevirip şehirleşmeyi geriye alamıyacağımıza göre en iyi iş plansız ve düzensiz şehirleşmeyi frenlemek, köyü bütünüyle şehre taşıyacak yerde köy ekonomisinin gücünü şehir ekonomisinin teknik imkânları ile arttırmaktır. Bunun için şehir hayatını çekici kılan imkân ve hizmetleri ülkenin gücünün elverdiği ölçüde köye getirmek, köy merkezleri etra-

fında yol, eğitim, sağlık hizmetlerini sağlamak; tarım, sebze, meyva ve hayvancılık ürünlerini işleyecek tesisleri kurmak ve bütün bunları yaparken köyün avantajını sağlayan kendi kendine yeterli gücünü kaybetmemesine dikkat etmek gerekir. Bu şekilde güçlendirilmiş bir köy ekonomisi belki de en ideal çözüm yolu olacak, ülkenin gelişmesine geniş ölçüde katkıda bulunacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

- George Dalton, Economic Systems and Society, second edition, USA 1977.
Carlo M. Cipolla, The Economic History of World Population, sixth edition, Great Britain 1976.
J. Pen, Modern Economics, Great Britain 1976.
E. J. Mishan, The Costs of Economic Growth, Great Britain 1975.
Koloğlu Mahmut, Ekonomi Dersleri C. I, Ankara 1955, C. II, Ankara 1962.
Devlet İstatistik Enstitüsü 1975 Genel Nüfus Sayımı, Ankara 1975.

Bilimle uğraşmak aslında insanoğlunun, ona en fazla meydan okuyan bir serüveni olarak hayranlık ve saygı gören bir şey şeklinde başlamıştır. Sonra o materyalist bir toplumun büyük ilahı oldu. Fakat son 20 yıl içinde, oldukça esrarengiz ve tehlikeli bir yan faaliyete yönelmiş gibi görünüyor. Sarkaçın artık gerisin geriye sallanması zamanı gelmiştir; bütün yol boyunca olmasa bile, bilimle uğraşmayı, hiç olmazsa yeniden insanoğlunun büyük düşünsel meydan okumalarından biri durumuna getirmeliyiz. Eğer bunu yapmazsak, hiç birimiz için gelecek diye bir şey kalmayacaktır.

Prens PHILIP, Edinbuh Dükü

Tıp; sosyal patolojinin ve ruhsal bozuklukların ortaya attığı problemlerle temas gelmedikçe, tamamiyle bilimsel bir kimlik kazanamaz. İnsani tabiatın yalnız insanın vücut mekanizması anlayışına bağlı kalan bir tıp, çok geçmeden at arabasıyla dolaşan doktorun donatımı ve ondokuzuncu yüzyıl hekiminin altın başlı bastonu kadar çağdışı olacaktır.

Prof. Rene DUBOS